

AMELİYATHANE HEMŞİRELERİNDE İŞ DOYUMUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Doç.Dr.Nevin KANAN

Doç.Dr. Güler AKSOY

Yard.Doç.Dr. Neriman AKYOLCU

*İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu
Öğretim Üyeleri*

GİRİŞ

Genelde işini, iş çevresini ve çalışma yaşamını değerlendirmesi sonucu ortaya çıkan bir duygusal tepki olarak tanımlanan iş doyumunu bireyin, kendi açısından yaşamındaki en önemli aktivitelerden biridir. Günün sekiz saatini işinde geçirirken, fiziksel, ruhsal ve sosyal gereksinimlerinin doyumunu beklentisi içinde olan bireyin, bu gereksinimlerinin karşılanması, iş doyumsuzluğunu beraberinde getirerek genel yaşam doyumunu da olumsuz yönde etkileyecektir(1,3).

Literatürde, iş doyum düzeyini etkileyen bireysel ve çevresel özellikler geniş bir biçimde ele alınmaktadır. Sırayla yaş, eğitim düzeyi, meslek, statü, sosyo-kültürel düzey, kişilik, genel yaşam tutumları ve aynı işte geçirilen süre en çok sözü edilen bireysel özelliklerdir. Yanı sıra yapılan işin kendisi, ücret, yükselme olanakları, tanınma durumu, bireyin öz saygısı, yöneticiler, yönetim, çalışma arkadaşları ve yardımcı sağlık hizmetleri işe çevresel ya da örgütsel özellikler olarak sıralanmaktadır (3).

Yapılan bir araştırmada, hemşirelerin mesleklerini bırakma nedenlerinin başında çocuk yetiştirme, yetersiz ücret, meslek stresi, arzu edilmeyen çalışma saatleri, kişiler arası anlaşmazlık ve mesleki ilerleme olanaklarının sınırlı olması gibi durumların yer aldığı görülmüştür. İş doyumsuzluğuna neden olan durumlar ise yaşam biçimine uymayan çalışma saatleri, yetersiz kadrolaşma, düşük ücret, yetersiz yükselme olanakları, tanınma ya da meslekte ileri aşama eksikliği olarak sıralanmıştır (7).

İş doyumunu etkileyen çevresel özelliklerden birinin de, çalışma ortamı ve koşulları olduğu bilinmektedir. Aşırı dikkat gerektiren, ağır çalışma koşullarının bulunduğu ameliyathanelerin çok stresli ve izole bir ortam olması, bu ünitelerde çalışan hemşirelerin iş doyumuna ilişkin bazı sorunları olabileceği olasılığını düşündürmektedir (3,8).

Araştırmamız, ameliyathane hemşirelerinde iş doyumunu etkileyen faktörleri araştırarak, doyumunu sağlayabilecek öneriler getirmek amacıyla planlanmıştır.

MATERYAL ve METOD

Ameliyathane hemşirelerinin iş doyumunda etkin faktörleri belirlemeyi amaçlayan çalışmanın örneklerini, İstanbul Üniversitesi Çapa ve Cerrahpaşa Araştırma ve Uygulama Hastaneleri ile Marmara Üniversitesi Hastanesi ameliyathanelerinde görev alan toplam 100 hemşire oluşturmuştur.

Araştırmanın verileri demografik özellikleri belirleyici yaş, eğitim durumu, çalıştığı kurum, meslekte ve ameliyathane çalışması süresini kapsayan sorunların yanı sıra mesleki doyuma ilişkin, ücret durumu ile üstlenilen sorumluluk, mesleki faaliyetlere katılım, meslekte aşama yapabilmek, meslektaşlar arası ilişki, ameliyathane diğer meslek üyeleriyle olan iletişim, ameliyathanedeki görev ve bu görev dışında bir çalışma ortamı istemi gibi sorulardan oluşan görüşme cetvelinde ayrıca eğitim olanakları eksikliği, adam kayırma, sık görev değişimi, iş ortamının izole ve stresli olması, araç gereç ve ortam yetersizliği, kurum politikası, ilişkiler, fazla çalışma ve önyargılı performans değerlendirilmesi gibi hemşirelerin rahatsız oldukları konulara da yer verilmiştir.

Sonuçlar yüzdelerle değerlendirilmiştir. Literatür bilgisi ve benzer araştırma sonuçları ile tartışılarak tablolar halinde verilmiştir.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Araştırma kapsamına alınan ameliyathane hemşirelerinin demografik özellikleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Ameliyathane çalışan hemşirelerin çoğunluğunun (%47'sinin) genç olması (23-27 yaş), çalışma yıllarının 1-10 yıl, ameliyathane çalışması sürelerinin ise 1-5 yıl arasında yoğunlaşması, 10 yıl ve üzerinde ameliyathane çalışan hemşire sayısının ise oldukça düşük oranda (%17) bulunmasını ameliyathanedeki ağır çalışma koşullarına bağlamak olasıdır. Ayrıca, başlangıçta birçok meslek üyesi için çok cazip olan ameliyathanelerin yoğun çalışma temposu ve yarattığı stres ile hemşirelerin kadın olmalarının gerektirdiği

bazı sorumlulukları üstlenmeleri bu ünitelerdeki çalışma yıllarına belirli kısıtlamalar getirdiği düşüncesindeyiz.

Tablo.1: Hemşirelerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Sayı :100		%
Yaş	18-22	3
	23-27	47
	28-32	30
	33 ve üstü	20
Eğitim	Sağlık Meslek Lisesi	43
	Meslek Yüksekokulu	32
	Ön Lisans	22
	Yüksek Lisans Doktora	3
Çalıştığı Kurum	Cerrahpaşa	32
	Çapa	53
	Marmara	15
Meslekte Çalışma Süresi	1-5 yıl	30
	6-10 yıl	41
	11-15 yıl	24
	16 yıl ve üstü	5
Ameliyathanede Çalışma Süresi	1-5 yıl	50
	6-10 yıl	33
	11-15 yıl	13
	16 yıl ve üstü	
Çalışma şekli	Gündüz	80
	Gece	1
	Vardiya	4
	Nöbet	15
Medeni Durum	Bekar	39
	Evli	60
	Dul	1
Çocuk Sayısı	Yok	12
	1 tane	36
	2 ve daha fazla	12

Araştırma kapsamına giren hemşirelerin % 80 gibi büyük bir çoğunluğunun gündüz çalıştığı, % 60'ının evli ve % 36'sının da bir çocuk sahibi olduğu saptanmıştır. Konu ile ilgili yapılan benzer çalışma sonuçlarına paralellik gösteren bulgularımız, bir önceki düşüncemizi destekler özellik göstermek-tedir(3,6,8).

Tablo 2: Ameliyathane Hemşirelerinin Mesleğe İlişkin Konularda Doyumlu Doyumsuz Olma Yanıtlarının Dağılımı

	Doyumlu	Kısmen Doyumlu	Doyumsuz	Yanıt yok
Aldığınız ücreti yeterli buluyor musunuz?	3	19	78	
Maaşınızı, aldığınız sorumluluk açısından yeterli buluyor musunuz?	5	20	75	
Mesleki faaliyetlere katılımınızı yeterli buluyor musunuz?	10	19	71	
Eğitimle ilgili olanaklardan faydalanabiliyor musunuz?	13	32	55	
Mesleki ilerlemenizi yeterli buluyor musunuz?	20	47	33	
Meslektaşlarımızla ilişkinizden memnun musunuz?	79	15	6	
Ameliyathane ekibinin diğer üyeleriyle olan ilişkilerinizden memnun musunuz?	68	26	6	
Ameliyathanede steril hemşire olarak çalışmaktan memnun musunuz?	78	18	4	
Ameliyathanede sirkülatör hemşire olarak çalışmaktan memnun musunuz?	49	24	17	10
Başka bir yerde daha iyi şartlar olsaydı işinizi bırakır mıydınız?	21	12	67	

Tablo 2’de görüldüğü gibi, ameliyathane hemşirelerinin %78’inin aldığı ücreti yeterli bulmadığı, %75’inin aldığı maaş, üstlendiği sorumluluk açısından tatmin olmadığı, %71’inin mesleki aktivitelere katılımları yeterli bulmadıkları, %55’inin eğitimle ilgili olanaklardan yararlanamadıkları, buna karşın %47’sinin mesleki ilerlemeyi kısmen yeterli bulduğu, %78’inin ameliyathanede steril olarak çalışmaktan memnun olduğu, %79’unun meslektaşlarıyla beraber mutlu bir çalışma ortamı içinde olduğu, %60’ının ameliyat ekibi üyeleriyle ilişkilerinden, %49’unun sirkülatör hemşire olarak çalışmaktan memnun oldukları, %10’unun ise bu soruyu cevapsız bıraktığı belirlenmiştir.

Çalışmamızda, %10 gibi küçük bir oranda da olsa “sirkülatör hemşire olarak çalışmaktan memnun musunuz?” sorusunun yanıtı bırakılmasını, bazı ameliyathanelerde bu görevin yardımcı personel tarafından üstlenilmesine ve hemşirelerin bu sorumluluğu yardımcı personele bırakmalarına bağlamak olasıdır. Oysa ameliyathanedeki trafiği izleme, steril tekniğin ameliyathane ekibi tarafından uygulanmasını sağlama, ameliyathanedeki faaliyetleri koordine etme, hastaya emosyonel destek ve bilgi verme vb. işlevleri yerine getirebilecek kişinin deneyimli ve bu konuda temel bilgiye sahip sirkülatör hemşireler olduğu açıktır (2,8).

“Başka bir yerde daha iyi şartlarda iş olanağı olsaydı işi bırakır mıydınız?” sorusunu ise hemşirelerin %67’sinin “evet” olarak yanıtladıkları gözlemlenmiştir.

Araştırma bulgularımıza baktığımızda, hemşirelerin doyum sağlayamadıkları durumlar arasında, aldıkları maaşları yetersiz bulmaları 1.sırada yer alırken sıralamayı, mesleki aktivitelerle yeterince katılamamak ve eğitimle ilgili olanaklardan yararlanamamak izlemektedir.

Ülkemiz genelinde belirlenen ücret politikalarının genel bir yansımasının sağlık çalışanları üzerindeki etkisini vurgulayıcı bu sonuç kanımızca doğal karşılanmalıdır. Ancak, iş doyumunu üzerinde elde edilen gelirin önemli değerlendirme unsuru olduğu da bir gerçektir. Ülkemizde hükümet politikaları çerçevesinde ücret düzenlemelerine ilişkin faaliyetlerin yapılabileceği pek olur gibi görünmediğinden şimdilik yalnızca, ümit etmekle yetinmeliyiz kanısındayız.

Hemşirelerimizimizin doyum sağladığı konuları yüzdelik değerlere göre sıraladığımızda; %79 gibi bir oranda çoğunluğunun meslektaşlarıyla beraber mutlu bir çalışma içinde oldukları, %78’inin ameliyathanede steril olarak çalışmaktan memnun ve %68’inin ameliyat ekibi ile iyi ilişkiler içinde oldukları, %47’sinin sirkülatör hemşire olarak çalışmaktan hoşnut oldukları saptanmıştır.

Bu konuya ilişkin çalışmalarda ekip çalışmasına elverişli bireylerin verilen hizmetlere ilişkin kararlara katılımına ekip üyeleri arasında açık iletişime olanak sağlayan yönetim biçimlerinin çalışanlara daha yüksek doyum sağladığı belirtilmektedir (1,4,5).

Araştırmamızdan elde ettiğimiz bu sonuçlar literatür bilgisini destekleyici özellik göstermektedir. (1,4,5,7,8).

Tablo 3'te görüldüğü gibi, taraf tutma, adam kayırma, belli görevin olmaması, hemşirelikle ilgisi olmayan görevler, tartışma eksikliği, fazla çalışma, önyargılı ve taraflı performans değerlendirme gibi doyumunu olumsuz yönde etkileyen faktörlerin bireyi ne derece etkilediğine ilişkin yanıtlar incelendiğinde; taraf tutma, adam kayırma ile önyargılı ve taraflı performans değerlendirilmesinin %41-42 gibi birbirine yakın oranda, diğerlerinin de buna yakın değerlerde hemşireler arasında rahatsız edici olduğu görülmektedir. Gerçekten de bireylerin hak etmedikleri bir iletişimden ve çalışmalarının yanlış değerlendirilmesinden memnun olmaları beklenemez. Ancak, bu onların kusursuz çalıştıkları anlamında da ele alınmamalıdır. Burada en doğru yolun yetersizliklerin belirlenerek bu konuda hizmet içi eğitim programları düzenlenmesi ve tüm hemşirelere eşit olarak sağlanması olduğu açıktır.

Ameliyathanede çalışmanın getirdiği rahatsızlıklar arasında iş ortamının izole olması, stresli ortam, ameliyat sırasındaki ilişkiler gibi yanıtlardan elde edilen veriler sıralandığında stresli %60'lık bir oranla 1.sırada yer aldığı belirlenmiştir. Genelde ameliyathanenin ne denli stresli bir ortam olduğu bilinmekte ve tüm literatürlerde de bu konudan her vesile ile söz edilmektedir (7,8).

Ayrıca, girişimlere ilişkin araç, gereç yetersizlikleri, kurumun çalışma düzenine ilişkin politikalarının yanı sıra firçalanma olanaklarının yeterli düzeyde olmaması konularının rahatsızlık nedenleri arasında ele alınmaktadır. Genelde ameliyathanenin kendi çalışma koşulları ile direkt ilgili olan bu konuların kurum içinde çözümlenebilmesinin doyumunu olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Çağın getirdiği önemli sorunlar arasında AIDS sıklıkla gündeme gelmektedir. Araştırmamızda da hemşirelerin %75 gibi büyük bir oranda AIDS korkusunun rahatsızlık verici olduğunu söylemeleri, bu konunun önemsendiğini göstermesi açısından olumlu karşılanabilir.

Tablo 3: Ameliyathane Hemşirelerini Rahatsız Eden Konuların Dağılımı

	Çok	Biraz	Az
Eğitimle ilgili olanakların eksikliği	52	43	5
Taraf tutma, adam kayırma	42	25	33
Belli bir yerde olamama (gezicilik)	37	31	32
Hemşirelikle ilgisi olmayan görevler	57	25	18
İş ortamının izole olması	50	25	25
Fırçalanma olanaklarının eksikliği	37	23	40
Stresli bir ortamı	60	25	15
Çalıştığınız kurumun politikası	51	32	17
Tartışma eksikliği	36	35	29
Ameliyat sırasındaki ilişkiler	33	37	30
Ameliyata ilişkin araç gereç eksikliği	61	22	17
Fazla çalışma	55	22	23
Sürekli olmayan, ön yargılı ve taraflı performans değerlendirmeleri	41	29	30
AIDS'e yakalanma korkusu	75	20	5

Ancak, AIDS'ten korunma yollarının bilincinde olmaları korkularının yersiz olduğunu belirlemede ve korkuları ile baş etmede önemli bir uyarı olabilir kanısındayız.

Bu veriler doğrultusunda, ameliyathane hemşirelerinin mesleki gelişimleri ve iş doyumlarını sağlayacak,

– Hizmet içi eğitim programları, seminer, sempozyum ve kongrelere katılmaları,

– Sirkülatör hemşire sorumluluğunu almaları konusunda girişimci olmaları,

– Ulaşım, kreş vb. sosyal olanaklardan 24 saat yararlanabilmeleri,

– Ülkemiz ekonomik koşulları doğrultusunda üstlendikleri sorumluluk açısından tatmin edici ücret almaları için girişimlerde bulunulması,

– Oldukça stresli olan ameliyathane koşullarının fiziksel ve psikolojik açıdan cazip hale getirilmesi,

– Hasta ve çalışanlar için rahatsız edici bir olgu olan AIDS korkusunun giderilmesi konusunda, diğer kurumlara örnek bir davranış sergileyen İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi AIDS Savaşım Derneğinin eğitimciler ve sağlık personeli için başlatılmış olduğu programın, ülke genelinde yaygınlaşmasını önerebiliriz.

KAYNAKLAR

1. Aksayan, C. :Koruyucu ve Tedavi Edici Sağlık Hizmetlerinde Çalışan Hemşirelerin İş Doyum ve Etkenlerinin İrdelenmesi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı, İstanbul 1990, (Doktora Tezi)
2. Aksoy, G., Kanan, N., Akyolcu N.: Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği, AÖF Yayınları, Eskişehir 1992.
3. Aştı, N.: Çalışan Hemşirelerin İş Gücü Kaybı Nedenleri, Sıklığı ve İş Doyumu İlişkisi, İstanbul 1993, (Doktora Tezi).
4. Daysal, C.A.: Sosyal ve Örgütsel Psikolojide Tutumlar, Yalçın Ofset Matbaası, İstanbul 1981.
5. Davis K.: İşletmelerde İnsan Davranışı, Çeviri: K. Tosun ve diğerleri, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:3028, İstanbul 1984.

6. Erefe, İ., Kocaman, G., Bahar, Z., Okumuş, H.: Bir Üniversite Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin İş Doyumu Üzerine Bir Araştırma, THD, Özel Sayı 23:26, (1982)
7. Howery, D.I.: What Pleases OR Nurses?, *AORN Journal*, 2:488, (1990)
8. Kanan, N.: Lisans Öğrencilerinin Ameliyathane Deneyimlerini Algılamalarına ilişkin Bilgi Düzeyleri, III. Uluslararası Hemşirelik Eğitimi Sempozyumu, 8-10 Eylül 1993